

Tuinkunst op Appeltern: Een man in tien tuinen

Het clowneske van Herman van Veen, zijn engagement en zachtmoedigheid, de kleur rood, zijn veelzijdigheid als kunstenaar en de loutering die het leven hem bracht: het komt allemaal terug in de tien festivaltuinen die de kunstenaar als onderwerp hebben. Zaterdag 2 juni gidsten de ontwerpers Van Veen langs hun tuinkunst op de Tuinen van Appeltern.

Tekst Miranda Vrolijk / Beeld Miranda Vrolijk en Paulien Varkevisser

Door de ronde vormen draait en tolt het in de tuin #destoeteraar. Een verwijzing naar het speelse en vrolijke van Herman van Veen.

Door de cello-vormige poort betreedt Herman van Veen de wonderse wereld van de #destoeteraar, ontworpen door Christophe Cobbaert en Bart Coene.

Herman van Veen, wie kent hem niet? De 73-jarige kunstenaar is deel van onze culturele bagage. Vanwege die herkenbaarheid namen curatoren Michel Lafaille en Ben van Ooijen Van Veen als onderwerp voor het achtste tuinenfestival in Appeltern. „Is dat niet de essentie van een tuin? Dat een deel van de persoonlijkheid van de eigenaar, zijn geschiedenis of die van de plek wordt uitvergroot en toonbaar gemaakt? Dat er een aparte wereld wordt gecreëerd die tot herkenning en verwondering leidt?” vraagt Lafaille het publiek dat deze zaterdag samen met Herman van Veen de opening bijwoont.

In de tien festivaltuinen voor Van Veen draait het daarom niet om de materialen en de planten. Zij zijn zeker belangrijk om de boodschap van de tuin voor het voetlicht te brengen, maar zij spelen niet de hoofdrol. Zij zijn slechts de hulpmiddelen om een verhaal over Herman van Veen te vertellen. Over zijn karakter, zijn liefde voor zijn ouders, het theater, de schilderkunst en de medemens.

Verrassend oeuvre

Zo noemen de Vlamingen Christophe Cobbaert en Bart Coene de ontdekking van het latere oeuvre van Herman van Veen een verrassing. „Behalve de overbekende liedteksten heeft hij nog zo veel meer geschreven, krachtige teksten met veel diepgang.” Zij hopen ook de bezoekers van Appeltern te verrassen met hun wonderse wereld '#destoeteraar' die alleen te betreden is door een cello-vormig laag poortje in de verder afgesloten haag, „Je moet er wat moeite voor doen.” Van deze entree was Herman van Veen duidelijk gecharmeerd. Daarbinnen hebben Cobbaert en Coene alleen

maar ronde vormen gebruikt, zodat alles draait en tolt, verwijzend naar de vrolijke, clowneske kant van de kunstenaar.

Verschillende kunstinstallaties verbeelden een stoet, één daarvan staat op het kleinste podium met één spiegel, de jonge Herman. Deze staat in contact met een groot hoger podium, met drie spiegels, dit staat voor de rijpere, door het leven gelouterde Herman. Door middel van taluds en een witbloeiende beplanting die contrasteert met de groene hagen, hebben de ontwerpers de 'ingeslotenheid van deze wonderse wereld' willen versterken.

Net als in de #destoeteraar speelt beweging een belangrijke rol in het ontwerp 'Tuinballet' van Irene Visser (zie foto pag. 24). Vanwege Hermans liefde voor de dans heeft Visser een ode aan de danskunst willen brengen. Door middel van schuine boompalen die de lariksen ondersteunen, suggereert ze beweging in de tuin. „Ze worden op een on-Nederlandse manier vastgehouden”, aldus Van Veen, die ook hierin een idee opdeed voor zijn eigen tuin.

Het talent van Herman van Veen om zich te verwonderen over alledaagse dingen, om in het gewone het bijzondere te zien, heeft Angela Warmerdam als uitgangspunt genomen voor haar tuin 'Ontdek & Verwonder' (zie foto pag. 25). Met in de hoofdrol de plantenwereld. „Laat kinderen maar eens zoeken naar twee identieke blaadjes, die vinden ze niet”, hield Van Veen de ontwerpers voor tijdens hun bezoek in januari op zijn landgoed. Zo bijzonder en veelzijdig is onze flora, je moet er alleen wel oog voor hebben. Dit bracht Warmerdam op het idee om ogenschijnlijk doorsnee verschij- >

Een ode aan de dans, vanwege de liefde van Herman van Veen voor deze kunstvorm. Met de schuine boompalen waaraan de larixen zijn bevestigd, suggereert Irene Visser beweging in 'Tuinballet'. Opvallend element is de danseres gemaakt van twee droogmolens, waarbij de waslijnen de baleinen van de rok vormen.

De natuur gaat altijd door, wanneer iets afsterft, zal iets anders opbloeien. De dood betekent niet het einde, maar kan het begin van iets nieuws betekenen. Wat dat is, is onduidelijk, net zoals in de festivaltuin van Stefan Jaspers en Mark ter Hofte de omgevallen dode boom verscholen gaat achter zwartgeblakerde palen.

Dit kunstwerk in de tuin van Edo Post Uiterweer lijkt uit balans, maar is in evenwicht. Wie goed kijkt, ziet rechts het silhouet van Alfred Jodocus Kwak. De houten vlonders verbeelden de obstakels van het leven, zij brengen je uit balans, maar kunnen ook nieuwe vergezichten opleveren, zoals Van Veen en de ontwerper aan den lijve hebben ondervonden.

ningsvormen, zoals een uitgebloeide papaverbol, een helikoptertje, een zaaddoos van de judaspenning, de lamellen van een plaatjeszwam en de bloemknop van een sneeuwklolkje, uitvergroot in haar tuin te plaatsen. In haar tuin loop je van stolp naar stolp waaronder zich uitvergroot keramieken beelden van de genoemde zaden en bloemen bevinden. Door op deze manier de plantenwereld tentoon te stellen, nodigt Warmerdam de bezoekers uit om zich te verwonderen over de schoonheid en veelzijdigheid van de natuur.

Een tuin is troost

Voor het ontwerpersduo Stefan Jaspers en Mark ter Hofte vormde een persoonlijke gebeurtenis in het leven van Van Veen de aanleiding voor hun ontwerp van de tuin 'Doorgaan'. Van Veen heeft hen verteld over de dood van zijn vader, welke diepe indruk deze verdrietige gebeurtenis op hem maakte, maar dat dit uiteindelijk tot een positief keerpunt in zijn leven leidde door te gaan schilderen. „Door het verscheiden heen, ontstaat een nieuwe lente”, aldus Van Veen. In de natuur vindt dit proces van leven, afsterven en nieuw leven ook voortdurend plaats. „Een tuin is troost”, zegt Van Veen dan ook. Jaspers en Ter Hofte hebben dit in hun tuin verbeeld door een grote knoestige dode boom in een grijs kader te leggen (zie ook de cover van Tuin en Landschap). Rondom de boom groeien onder meer *Camassia* en grassen als beeld van het nieuwe leven. „Zo'n oude boom kun je je hele leven bij je hebben, maar als die doodgaat, weet dan dat daarachter weer iets nieuws ontstaat”, zegt Jaspers.

De tuin 'Balans' van ontwerper Edo Post Uiterweer wil de bezoeker eveneens bemoedigen dat de rampen in het leven, de verdrietige gebeurtenissen die diepe sporen achterlaten, uiteindelijk tot nieuwe inzichten, groei en mogelijkheden kunnen leiden. Post Uiterweer heeft dit net als Herman van Veen aan den lijve ondervonden door het verlies van een dierbare. „Je leven lijkt erdoor uit balans, maar is dat niet.” De ontwerper heeft dit verbeeld in een pad dat geflankeerd wordt door *Carpinus*-hagen. Houten vlonders vormen de obstakels, de rampen op het levenspad. Ga je echter op zo'n verhoging staan, dan biedt deze een doorkijk naar de centrale spiegelvijver, een vergezicht. Hierin heeft Post Uiterweer een kunstwerk geplaatst dat uit balans lijkt, maar dat niet is. „Elk obstakel is levensverlengend, ziek zijn is gezond, een probleem schept uiteindelijk veel meer mogelijkheden dan geen probleem”, benadrukte Herman van Veen.

Herman van Veen haalt zijn inspiratie uit van alles en nog wat en vertrouwt op zijn intuïtie dat het uiteindelijk werk waaraan hij is begonnen, de goede vorm krijgt. Dit innerlijk kompas heeft in de tuin van Jorine Boogaard vormgekegen in het grijze vlak, waarbij de veelvormige vakjes met een diversiteit aan vaste planten voor de veelheid aan inspiratiebronnen staan. De hagen vooraan zijn schuin gesnoeid om de tuin meer dynamiek te geven, verwijzend naar de energie die Herman van Veen voor zijn werk heeft.

Voor Jorine Boogaard is de manier van werken van Van Veen het meest inspirerend. „Dat hij tijdens het creatieve proces sterk durft te vertrouwen op zijn eigen innerlijk kompas, dat de uitkomst wordt zoals die moet worden.” In haar tuin kun je de vorm van een kompas herkennen met daarin kleine veelvormige borders met vaste planten die in allerlei kleuren bloeien. „Net zoals Herman van Veen zich laat inspireren door van alles en nog wat.” Toch vormen de borders ondanks hun diversiteit samen één geheel volgens Boogaard. „Net zoals het werk van Herman van Veen heel herkenbaar is.”

Ontwerper Ron den Dikken zet de veelzijdigheid van de kunstenaar centraal in zijn ontwerp. Hij heeft een tuinthoek gemaakt, waarbij de gevarieerde beplanting voorin het publiek voorstelt. Langs beide zijden zijn dezelfde grassen aangeplant die doorlopen tot in de 'coulissen' van het theater. Dit geeft de band weer die Herman van Veen heeft met zijn trouwe publiek. Een vrolijke mobile geeft alle kunsten weer die Van Veen beheerst: onder meer zang, cabaret, muziek, schilderkunst, schrijven en de dichtkunst.

De volgende tuin - 'De tuin van Selma' ontworpen door Michel Lafaille - belicht een

In de tuin van Angela Warmerdam staat een zaadbol van de papaver op een voetstuk. De zuil wordt omlijst door een rood decor. Net zoals Herman van Veen in zijn schilderijen dikwijls een rood contrapunt toepast. „Daarom moeten mensen wel kijken.” Achter het beeld hangt een foto van Ruud Vermeer die eveneens met zijn foto's de onverwachte schoonheid van de plantenwereld in beeld brengt.

'Niets is zoals het is', vindt Herman van Veen. Daarom daagt Marie-Claire Buhler de bezoeker van Appeltern uit om in haar festivaal tuin op ontdekking te gaan en te ontdekken dat haar tuin niet is, zoals hij zich in eerste instantie aan je presenteert.

Een vrolijke mobile laat de veelzijdigheid van Herman van Veen zien in de tuin 'Allegro' van Ron den Dikken.

In de Tuin van Selma laat Michel Lafaille achter prikkeldraad een zee aan klapprozen 'groeien'. Samen met andere pioniers als helmgras en Pinus symboliseren ze in deze tuin hoop en nieuw leven.

heel ander facet van de persoon die Herman van Veen is: zijn maatschappelijk engagement, met name met het welzijn van kinderen. 'Als het de kinderen goed gaat, gaat het goed met de wereld.' Selma Meerbaum-Eisinger was een Joods meisje dat tijdens de Tweede Wereldoorlog is omgekomen in een concentratiekamp. Op 18-jarige leeftijd had zij al tientallen gedichten op haar naam staan. Herman van Veen heeft die opgenomen in zijn repertoire. De tuin van Selma is afgesloten met prikkeldraad waarmee meteen duidelijk is, dat het hier om iets ernstigs gaat. „Een slik-tuin” noemde Van Veen het dan ook. De tuin wil echter vooral van hoop getuigen: achter het prikkeldraad groeien verschillende dennen en helmgras, pioniersplanten die na een verwoesting als eerste een landschap zullen begroeien, zo legt ontwerper Lafaille uit. Net als de klapprozen, hier verbeeld door een zee aan keramiek.

Niets is zoals het is

Het meisje Selma was ook voor ontwerper Marie-Claire Buhler een inspiratie. In haar tuin 'Niets is zoals het is' (een uitspraak van Van Veen waarmee hij de ontwerpers aanmoedigt verder te kijken), heeft zij in de rode schutting verschillende kijkgaten verwerkt. „Net zoals Selma in het kamp door de kijkgaten naar de tuinen van de Duitsers keek.” Maar niets is zoals het is, in de tuin van Buhler: sommige kijkgaten bieden helemaal geen kijkje in haar tuin, maar op die van andere door middel van een periscoop. Daarvoor moet je wel eerst de tuin in. Dit kan via de achterkant, de tuin is geen kijkgaten: Buhler heeft hem letterlijk omgedraaid waarmee zij de bezoekers van Appeltern aanmoedigt verder te kijken, op ontdekking te gaan en zich te laten verrassen.

In de laatste tuin, die van ontwerper Peter van Dam, staat het karakter van Van Veen centraal. Zowel zijn zachtmoedigheid, het kwetsbare, als zijn vermogen om met venijnige pen iets aan de kaak te stellen, wordt verbeeld in een reusachtige vingerafdruk van glas: breekbaar maar scherp. Zes soorten *Salvia* gemixt toegepast verzachten het glaswerk. De meest iconische liedteksten van Van Veen zijn gestanst in wielen. Door ze rond te draaien, kun je de gehele tekst lezen. Vooral dit interactieve aspect sprak Van Veen aan, „Leuk om met meerdere cirkels onder elkaar een gedicht te maken.” Waarbij hij het grappen maken niet kon laten: „Om te eindigen met: 'U zit nu op uw knieën.'” <

Salvia en *Fatsia* omlijsten de reusachtige vingerafdruk van Herman van Veen in de tuin 'Handtekening' van Peter van Dam. Door aan de wielen te draaien, leest de bezoeker bekende liedteksten van Herman van Veen.

Tuinontwerpers

► Herman van Veen te midden van de ontwerpers die de tuinen hebben vormgegeven. Van links naar rechts: Stefan Jaspers (Stefan Jaspers Tuin & Landschap in Arriën), Irene Visser (Atelier Zwier in Wageningen), Edo Post Uiterweer (De Aar Hoveniers in Woerden), Angela Warmerdam (Tuinontwerpstudio Angela's Tuinen in Lisse), Jorine Boogaard (Buro Floris in Utrecht), Christophe Cobbaert (Holy Oak in Koksijde (B)), Peter van Dam (Rivius ontwerpburo voor de groene buitenruimte in Alphen a/d Rijn), Ron den Dikken (Exclusieve Tuinen in Dordrecht), Herman van Veen, Mark ter Hofte (Mark ter Hofte Tuin & Landschapsontwerp in Markelo), Bart Coene (De bezielde tuin in Gent (B)) en Marie-Claire Buhler (Chiardino Tuin design in Meerssen). Niet op de foto: Michel Lafaille.

► De festivaal tuinen zijn de komende twee jaar op de Tuinen van Appeltern te bezichtigen. De acht tuinen van vorig jaar met het thema 'Gevangen' zijn dit jaar nog te zien. Deze gaan volgend jaar op de schop.

